

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 5 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Raurov Soyib Saidovich-</i> MUSTAMLAKASHILIK SIYOSATI VA MAHALLIY O'ZINI-O'ZI BOSHQARUV	8-13
<i>Мухамедова Муниса Сабировна</i> ЭКСПЕРТИЗА, АТРИБУЦИЯ И МУЗЕЕФИКАЦИЯ КОЛЛЕКЦИЙ ФАРФОРА И ФАЯНСА	14-22
<i>Қахрамон Бахридинов Набиевич</i> ФАРҒОНА ВОДИЙСИДА БОШЛАНГАН ОЧАРЧИЛИКНИНГ САБАБЛАРИ ҲАМДА 1917-1918 ЙИЛЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ АҲВОЛ	23-31
<i>Siddiqov Mirshod Baxtiyorovich</i> TOSHKENT PROTEZ-ORTOPEDIYA SANOAT KORXONASINING FAOLIYATI (1941-1945 YILLAR)	32-37

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Курпаяниди Константин Иванович</i> KICHIK SANOAT KORXONALARINING INSTITUTSIONAL MUNITINING TADQIQOT METODOLOGIYASINING AYRIM XUSUSIYATLARI	38-50
<i>Хажимуратов Абдуқаҳҳор Абдумуталович</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ ИЛМИЙ МУҲИТИДА ИНСОН КАПИТАЛИНИ ФАОЛЛАШТИРИШ МАСАЛАСИ	51-65
<i>Очилов Немат Явқочович</i> ҲУДУДЛАРНИ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ РИВОЖЛАНТИРИШНИ БАҲОЛАШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	66-73
<i>Nuraliyev Temurjon Erkinjon o'g'li</i> BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING ANAMIYATI VA UNING TASHKILOT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI	74-82
<i>Қаршиев Келдиёр Эшпулатович</i> ЎЗБЕКИСТОН СУҒУРТА БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛЛАРИ ХИТОЙ ТАЖРИБАСИ АСОСИДА	83-87
<i>Isomitdinova Gulbaxor Kurbonaliyevna</i> INVESTITSIYALARNING IQTISODIY ANAMIYATI VA UNING YANGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	88-98
<i>Normatova Madinaxon Ibrohimjon qizi, Xamidova Mamlakat To'xtasinovna</i> KOMPANIYALAR FAOLIYATINI TASHKIL ETISHDA MARKETING TADQIQOTLARINING ANAMIYATI	99-107
<i>Фаттахова Муниса Абдухамитовна</i> ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВИЗАЦИИ НА КОНКУРЕНТНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	108-117
<i>Zaynutdinova Umida Djalalovna</i> THEORETICAL DESCRIPTION OF THE MARKETING SYSTEM OF AUTOMOTIVE ENTERPRISES	118-127

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

<i>Shigabutdinova Dina Yassaviyevna</i> THE LINGUISTIC SYSTEM OF THE PHILOSOPHY OF GRAMMAR.....	128-134
<i>Sattarov Fozil Faxritdinovich</i> O‘SMIRLARNI XULQ-ATVORIDAGI MUAMMOLARNI HAL QILISH	135-140
<i>Пардаева Марҳабо Давлатовна</i> НАҚШБАНДИЯ ТАЪЛИМОТИ НАВОИЙ ИЖОДИНИНГ ҲОЯВИЙ АСОСИ СИФАТИДА.....	141-147
<i>Kurbanova Sevara Asanbaevna</i> THE USAGE OF JADID METHODS IN DEVELOPING YOUTH LEARNING COMPETENCE...	148-155

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Xusanova Yulduz Abdirazzoqovna</i> THE INNOVATIVE APPROACH IN LEXICAL UNITS ON JOURNALISM	156-160
<i>Xolmatova Malika Ibadullayevna</i> INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI ADJEKTIV KOMPONENTLI KOMPARATIV FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING QIYOSIY TAHLILI	161-166
<i>Raximova Muyba Temirovna</i> NEMIS TILIDAGI PAYT ERGASH GAPLI QO‘SHMA GAPLARNING O‘ZBEK TILIDA LEKSIK IFODALANISHI	167-172
<i>Ruzieva Djuletta Elmurodovna</i> NEMIS TILIDAGI MODAL FE‘LLARNING O‘ZBEK TILIDA SINTAKTIK IFODALANISHI	173-178

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Jumaboyev Nabi Pardaboyevich</i> SHARQ MUTAFAKKIRLARI TA‘LIMOTLARI MAZMUNIDAGI ESTETIK, MA‘NAVIY, TARBIYAVIY QADRIYATLARDAN FOYDALANISH OMILLARI	179-187
<i>Одилов Ёрқин Жўраевич</i> ФИЗИКА ФАНИ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИ ЛОЙИХАВИЙ-КОНСТРУКТОРЛИК ФАОЛИЯТИГА ТАЙЁРЛАШ	188-193
<i>Mamatqosimov Jahongir Abirqulovich</i> ETYUDLAR ORQALI BO‘LAJAK REJISSORLARNING KASBIY BILIM VA KO‘NIKMALARINI TAKOMILLASHTIRISH	194-199
<i>Babadjanov Axmadjan Xudoyberdiyevich</i> TALABALARGA TASVIRIY SAN‘ATDAN PORTRET CHIZISHNI O‘RGATISHDA FIZIOGNOMIKANING TUTGAN O‘RNI	200-208
<i>Хакимова Дилдора Машрабжоновна</i> ИННОВАЦИОННАЯ КОМПЕТЕНТНОСТЬ НЕОТЪЕМЛЕМАЯ ЧАСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА	209-213
<i>Bo‘riboeva Dilraboхon Norboy qizi</i> TALABALARNING GRAFIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	214-217
<i>Kadirov Ramz Turabovich</i> KVINTILIAN NUTQIY USLUBLARINING TALABA-AKTYORLAR SAHNAVIY NUTQINI TAKOMILLASHTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI	218-222

<i>Usmanov Botir Allaberdiyevich</i> INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARI TAYYORLASH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	223-230
<i>Nusharov Bobir Bolbekovich</i> BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARINING PEDAGOGIK DOLZARB MASALALARI.....	231-236
<i>Mamatqosimova Nodira</i> BO'LAJAK MADANIYAT XODIMLARINING BADIY DIDINI RIVOJLANTIRISHDA SENOGRAFIYA MASALALARI	237-241
<i>Eliboyeva Lola Sulaymonovna</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA BILIMLARNI O'ZLASHTIRISHNING DIDAKTIK ASOSLARI	242-247
<i>Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich</i> JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI	248-253
<i>Inoyatov Odiljon Sobitovich, Yakubova Nafisa Odiljanovna</i> O'QUVCHILAR BILISH VA GRAFIK FAOLIYATINING RIVOJLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMOLARI	254-261
<i>Raxmanova Dildora Abdulxamid qizi</i> O'QIB TUSHUNISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA METAKOGNITIV STRATEGIYADAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	262-266
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TASVIRIY SAN'AT TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA QO'YILADIGAN ZAMONAVIY PEDAGOGIK TALABLAR	267-273
<i>Пуримбетов Бахыт Аллабаевич</i> БЎЛАЖАК ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ ТЕАТР ПЕДАГОГИКАСИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИМКОНИАТЛАРИ	274-279
<i>Байбаева Мухайё Худайбергеновна, Имомов Инъомиддин Абдулхамидович</i> БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИДА СОҒЛОМ ВА ИЖОДИЙ МУҲИТНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА БОШҚАРУВ КОМПЕТЕНЦИЯЛАРИ (HARD SKILLS) ВА (SOFT SKILLS) РАҶБАР ПРОФЕССИОНАЛИЗМИНИ ИФОДАЛАШ БИРЛИГИ СИФАТИДА	280-285
<i>Мельзиддинов Руслан Адхамович</i> ФУТБОЛЧИЛАРНИНГ ТЕХНИК-ТАКТИК ҲАРАКАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ ЖИСМОНИЙ ТАЙЁРЛАНГАНЛИК ДАРАЖАСИ БИЛАН БОҒЛИҚЛИГИ	286-292
<i>Хуррамов Рустам Сайфиддинович</i> BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QUVCHILARINING EVRISTIK QOBILİYATINI RIVOJLANTIRISH	293-299
<i>Kayumov Erkin Kazakbayevich</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KAMOLIDDIN BEHZODNING IJODI BILAN TANISHTIRISHNING AHAMIYATI	300-310

13.00.00 – Педагогика фанлари

Mustafayev Yoqubjon Xayrullayevich

Navoiy davlat pedagogika instituti katta o'qituvchisi

E-mail: yoqubjon.mustafayev@mail.ru

JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI KOMPETENTLI TAYYORLASHNING DIDAKTIK MASALALARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada jismoniy tarbiya mutaxassislarini kompetentli tayyorlashning didaktik masalalari, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi didaktik ta'minot va unga qo'yilgan talablar, didaktik ta'minotini modernizatsiyalash orqali ularda kompetentlik darajasini rivojlanganligining pedagogik diagnostikasini takomillashtirishga oid masalalar muhokama etilgan.

Kalit so'zlar: kompetent, kompetensiya, kommunikatsiya, konsepsiya, didaktika, diagnostika, modernizatsiya, ko'nikma, malaka, yondashuv, mutaxassis

Mustafaev Yokubjon Khairullaevich

senior lecturer, Navoi State Pedagogical Institute,

DIDACTIC ISSUES OF COMPETENCE TRAINING OF SPECIALISTS OF PHYSICAL EDUCATION

Abstract. This article discusses the didactic issues of competent training of physical culture specialists, didactic support that influences the formation of the competence of future specialists in physical culture and sports and the requirements for it, discusses issues related to the improvement of pedagogical diagnostics of the development of the level of competence in them by modernizing didactic support.

Key words: competence, competence, communication, concept, didactics, diagnostics, modernization, skill, ability, approach, specialist.

Мустафаев Ёкубжон Хайруллаевич

старший преподаватель,

Навайский государственный

педагогический институт

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ КОМПЕТЕНЦИОННОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ ВОСПИТАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассмотрены дидактические вопросы грамотной подготовки специалистов физической культуры, дидактическое обеспечение и требования, влияющие на развитие компетентности будущих специалистов физической культуры и спорта, обсуждены вопросы, связанные с совершенствованием педагогической диагностики развития уровня компетентности у них за счет модернизации дидактического обеспечения.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, общение, концепция, дидактика, диагностика, модернизация, навык, умение, подход, специалист.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I5Y2023N33>

Yangi renessans davrida mamlakatimizda zamonaviy talablar asosida oliy ta'lim tizimida ta'lim va tarbiya jarayoni sifatini oshirish, jumladan jismoniy tarbiya yo'nalishida ta'lim tizimini shakllantirish va rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Ta'lim sohasida amalga oshirilgan keng qamrovli islohotlar natijasida, jumladan, pedagogika oliy ta'lim muassasalarida bakalavriyatning huquqiy-me'yoriy, ilmiy-metodik va moddiy-texnik ta'minotini mustahkamlash, jismoniy madaniyat va sport mutaxassisliklarining Davlat ta'lim standartlarini ishlab chiqish, o'quv jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari tatbiq qilishni davr taqazo qila boshladi.

Zamonaviy o'qituvchi o'zining bilim, ko'nikma va malakalarini amaliyotda, ya'ni ta'lim-tarbiya jarayonini sifatli tashkil etishda samarali qo'llay olishi - kasbiy kompetentligining eng asosiy komponentidir.

Jumladan,

- dunyo va mamlakatda ta'lim taraqqiyoti bosqichlarini bilishi, xalq ta'limi tizimida o'quv-tarbiya jarayoni mazmunini ta'minlashga, uzviylik va uzluksizligiga amal qilish;

- kompyuter, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish va pedagogik faoliyatida qo'llay olish ko'nikmalariga ega bo'lish;

- talabalarning ruhiy, jismoniy rivojlanishi va yosh xususiyatlari qonuniyatlarini bilishi, ta'lim-tarbiyada pedagogik-psixologik yondashuvga asoslanish;

- o'quv-tarbiya jarayonini sifatli tashkil etishda darsning aniq bosqichi uchun samarali zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalari hamda metodlarni to'g'ri tanlash va qo'llay olish ko'nikmasiga ega bo'lish;

- o'quv-tarbiya va darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonida bolalar hayoti va sog'ligi, texnik hamda axborot xavfsizligini ta'minlashga tayyor bo'lish;

- dars jarayonida mediaresurslar va elektron tarmoq imkoniyatlaridan samarali foydalanish hamda mediavaxfsizlik me'yorlariga amal qilish. [1; 7-b.]

Yaqin o'n yilliklar davrida bir qator rivojlangan davlatlar Germaniya, Finlandiya, Yaponiya, AQSh, Rossiya va shuningdek, bizning mamlakatimizda, oliy ta'lim tizimi tubdan isloh qilina boshlandi. Bunda asosiy e'tibor, talabalarda egallayotgan mutaxassisligi bo'yicha kompetensiya shakllanishi va takomillashuviga qaratilmoqda. Bugungi kun talabi sifatida jamiyat, soha taraqqiyoti uchun butunlay yangi qiyofadagi, yangicha fikr va mulohaza yurituvchi, raqobatbardosh mutaxassislar talab qilinayapti. Bunday mutaxassislar - mustaqil, erkin, faol ijodiy fikrlovchi, izlanuvchan, ilmiy axborotlarni mustaqil ravishda izlab topuvchi va ularni o'z amaliy faoliyatida qo'llovchi mutaxassis bo'lib yetishishi lozimligini bugungi shiddat bilan odimlab borayotgan davr taqazo etayotganligini kuzatishimiz mumkin.

Sohaga oid mutaxassislarning fikri va mulohazasiga ko'ra, oliy ta'limni isloh qilish, yangilash, takomillashtirishda zamon talablariga javob beradigan mutaxassislarni tayyorlashning asosiy yo'llaridan biri kompetensiya nuqtai nazaridan yondashuv hisoblanadi. Oliy ta'limda o'qish va tarbiyaning bunday uslubini joriy qilish o'z-o'zidan an'anaviy qarashlarni tubdan o'zgartirishni talab qiladi. Bilim, ko'nikma, malaka va tajribalarni egallashda esa, bu borada endi kamchiliklar ko'zga tashlanmoqda.

Hozirgi zamon pedagogika fani va bu borada olib borilayotgan ilmiy izlanishlarga nazar tashlasak, turli soha va mutaxassisliklarga, fan va uslublarga, o'qitish usullari, texnologiyalariga juda ko'p e'tibor qaratilganligini sezamiz. Ammo ana shu pedagogik usullarni tushunish, ularni amaliy faoliyatda qo'llash masalasi eng dolzarb muammolardan biriga aylanganligini ta'kidlash mumkin.[1; 9-b.]

Rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi va mamlakatimiz ta'lim amaliyotining kompetentlik yondashuv asosida jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha zamonaviy izlanishlar asosidagi muammolarning tahlili shuni namoyon qilmoqdaki, fan va ishlab chiqarishning zamon talablariga javob beruvchi yangi ta'lim konsepsiyasi bakalavriyat talabalarida shaxsiy, kasbiy, ijodiy imkoniyat va integrativ tafakkurni shakllantirish va rivojlantirishga yo'naltirilganligini kuzatish mumkin.

Mavjud "bilimli" konsepsiyaga asoslangan an'anaviy didaktik ta'minot esa bu jihatlarni bakalavriyat talabalarida rivojlantirishga psixologik-pedagogik sharoitlarni yaratish uchun yetarli hisoblanmaydi. Ushbu sharoitda kompetentli ta'lim konsepsiyasiga asoslangan didaktik ta'minotini takomillashtirishga qaratilgan izlanishlar va o'rganishlar shu o'rinda dolzarblik kasb etadi.

Bu kabi masalalar yechimini topish va ilmiy muhokama etish uchun bir qator vazifalarni belgilab olish o'rinlidir.

Birinchi, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari kompetentligini rivojlantirishga ta'sir etuvchi didaktik ta'minotning asosiy parametrlarini belgilab olish;

ikkinchi, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari tayyorlashning didaktik ta'minotiga qo'yiladigan asosiy talablarni aniqlash, zamon talablariga mos bo'lgan bakalavr bitiruvchisining shaxs modelini takomillashtirish;

uchinchi, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarni tayyorlashning didaktik ta'minotini modernizatsiyalash orqali ularda kompetentlik darajasini rivojlanganligining pedagogik diagnostikasini takomillashtirish va kompetentli tayyorlashning didaktik ta'minotini o'quv jarayoniga tadbiq etishga asoslangan taklif va tavsiyalarni ishlab chiqish.

Ushbu yuqoridagi vazifalar asosida quyidagi ilmiy g'oyalarga tayanish va ular asosida masalaga yechim topishga asoslanish mumkin deb o'ylayman.

Ya'ni, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari kompetentlikni rivojlantirishga ta'sir etuvchi zamon talablariga mos bo'lgan, maqsadli, mazmunli va tuzilmaviy parametrlarni tizimli tahlil asosida aniqlash, didaktik ta'minotiga qo'yiladigan bakalavriyat talabalarini ijodiy imkoniyatlarini rivojlantirishga, kasbiy bilimlarini integratsiyalashga, o'qish jarayonini intensivlashtirish va individuallashtirishga, amaliy-kasbiy ko'nikma va tajribalarini shakllantirishga yo'naltirilgan talablarni kompetentlik tahlil asosida takomillashtirish, didaktik ta'minotini modernizatsiyalashning metodologik asosi bo'lgan, diagnostik va tizimli didaktika prinsiplariga asoslangan hamda kompetentli tayyorlash sharoitlariga mos tushuvchi bitiruvchining shaxs modelini takomillashtirish, ta'lim maqsadi darajasida – o'quv reja, mazmuni darajasida – kompetentli o'quv-uslubiy majmua, texnologiya darajasida – kreativ o'qish tizimi, ta'lim natijalarini baholash darajasida – kompetentlikning kompleks pedagogik diagnostikasi kabilarni o'z ichiga olgan modernizatsiyalashgan didaktik ta'minotining tuzilishi va mazmunini aniqlash, kompetentlikni shakllanganlik darajasini kirish, semestrlararo hamda attestatsion bosqichlaridagi pedagogik-diaagnostik majmuasining

tuzilmaviy va mazmunli tizimini takomillashtirishni - ko'pgina soha vakillari ham o'z tajribalarida ilgari surmoqdalar.

Demak, jamiyatdagi barcha yangilanishlarni uyg'unlashtirish uchun shaxsiy yetuklik bilan birga, kasbiy-amaliy kompetentlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning bilim samaradorligini oshirish hamda dars va ta'lim jarayonini yanada sifatli tashkil etishda:

Birinchiidan, tizimda yuqori malakali pedagog-kadrlarni tayyorlash, ularning malakasini zamon talablariga mos holda uzluksiz va sifatli ravishda oshirib borishga;

Ikkinchiidan, ta'lim muassasalarida bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari kasbiy-amaliy qiyinchiliklari va ehtiyojlariga asoslangan uzluksiz sifatli "metodik xizmat"ni tashkil etishga;

Uchinchiidan, mavjud fan xonalari, sport maydonlari, sport zallari, sport trenajyorlari, o'quv laboratoriya asbob-uskunalair, jihozlar va kompyuter texnikasidan, umuman olganda, barcha shart-sharoitlardan samarali foydalanishga;

To'rtinchiidan, sifatli ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda, oliy ta'lim muassasalari, malaka oshirish institutlari va umumta'lim maktablari, ixtisoslashtirilgan bolalar va o'smirlar sport maktablari hamkorligida ilg'or ish tajribalarini amaliyotga joriy etishga;

Eng asosiysi esa, xalq ta'limi tizimida faoliyat olib borishga tayyorlanayotgan bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarning kasbiy-amaliy kompetentligi va mahoratiga bevosita bog'liqdir.

An'anaviy bilim-malakaga asoslangan ta'lim tizimida qayd etilgan ziddiyatlarni hal etishning imkoni yo'qligi sababli bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarni tayyorlash tizimining asosini integrallashgan bilimlarni tashkil etuvchi yangi ta'lim konsepsiyasiga(kompetentlikka) o'tishni taqozo etadi. Bunday bilimlar talabalarda tafakkurini tizimli va ijodiy shakllantirishga, ilmiy-kasbiy muammolar yechimini tezkor va samarali yo'llarini topishga, yangi kasbiy bilimlarga ega bo'lish qobiliyatiga hamda o'z ijodiy imkoniyatlarini uzluksiz o'stirishga qaratiladi.

Xorijiy davlatlardagi bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari tayyorlash tuzilmasi va mazmunini chuqur tahlili kompetentlik yondashuviga xos quyidagi didaktik jihatlarini aniqlash imkonini berdi: o'qitish maqsadi va mazmuni bakalavriyatda kasbiy kompetentlikni (kompetensiyalar guruhini) shakllantirishga qaratilishi, qo'llanilayotgan ilg'or pedagogik texnologiyalar talabalarda ijodiy imkoniyatlarni rivojlantirishga yo'naltirilishi, o'quv dasturlari moslashuvchanligi hamda ta'lim jarayonida kasbiy-amaliy ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish imkoniyatlarining o'sishi, o'quv jarayonida asosan o'qitishni tadqiqot metodlaridan foydalanilishi, o'quv mashg'ulotlarining ma'lum bir qismi mustaqil mashg'ulotlar ekanligi, shakllangan kompetentlik darajasini o'lchash uchun miqdoriy mezonlar qo'llanilayotganligi, o'qitishning individuallashtirilgan yondashuv asosida tashkil qilinishi, ta'lim, fan va ishlab chiqarishning yuqori darajadagi integratsiyasi va boshqalar.

Respublikamizda bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari tayyorlashning tashkiliy-boshqaruv va me'yoriy-huquqiy asoslarining tuzilmaviy-mazmunli tahlili (joriy ta'lim tizimidagi akademik tuzilma va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda), ularda kompetentli yondashuvni nazariy asoslash va amaliy tatbiq etish uchun muhim bo'lgan me'yoriy-huquqiy negiz mavjudligini ko'rsatmoqda.

Shunday qilib, bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislari tayyorlash tizimiga qator innovatsiyalar joriy etilayotganiga qaramay, mavjud tizim yaxlit qo'rinishda quyidagi didaktik xususiyatlardan iborat bo'lgan "bilimli" yondashuvni aks ettiradi: tayyor bilimlar tizimini o'zlashtirish (bilim, ko'nikma, malakalarni o'zlashtirish maqsadiga yo'naltirilganlik); o'quv dasturlarining reproduktiv mazmunga ega bo'lishi; o'qishni markazlashgan fanlar shakli va ekstensiv pedagogik texnologiyalarni qo'llash; kasbiy tayyorgarlik darajasini o'zlashtirilgan bilim, ko'nikma, malakalar orqali baholash.

Shu o'rinda "kompetentlik" tushunchasini eslatib o'tsak. Kompetentlik (lot. competens - munosib, muvofiq, tegishli, layoqatli, bilimli) - ma'lum sohada har taraflama bilimlarga ega bo'lgan insonning sifatidir. Kompetensiya (lot. competo)- "maqsadga erishish, munosib bo'lmoq, to'g'ri kelmoq" kabi ma'nolarni bildiradi. Ushbu tushunchalar ilmiy adabiyotlarda turlicha ta'riflanishidan kelib chiqib ta'kidlash mumkinki, hozirgi kunda ilmiy-pedagogik hamjamiyatda kompetentlik, kompetensiya tushunchalarining mazmuni haqida yagona va aniq to'xtamga kelingan emas. [2;]

Aksariyat tadqiqotchilar muayyan hajmdagi ilmiy-texnik ma'lumotlarni o'zlashtirish hamda yetarli bo'lmagan bilimlarni izlab topish metodlarini egallashda aks etadigan "kompetentlik" tushunchasining integrativ mohiyatini qayd etishmoqda. "Kompetentlik" ta'lim oluvchining mutaxassislikka aloqador boshqa fanlarga oid bilimlarni kompleks qo'llashga tayyorligi va layoqatlilikini nazarda tutadi. Tuzilmaviy jihatdan "kompetentlik" tushunchasi o'zaro aloqador va bir-biriga ta'sir ko'rsatuvchi kognitiv, operatsion-texnologik, motivatsion, axloqiy, ijtimoiy, xulqli kabi tarkiblardan iborat. [2;]

Rivojlangan kompetensiyalar darhol seziladi, chunki professional pedagog o'z ko'nikmalarini rivojlantirishga harakat qiladi, muayyan maqsad va natijalarga erishishga intiladi, ishchan qadriyatlar ishlab chiqaradi va bular odatda ish jarayonining standartiga mos keladi. Kompetentlik esa biroz murakkab mazmunga ega, sababi, nafaqat bilimlarning mavjudligini, balki shu bilan birga ularni qo'llash qobiliyatini ham taqozo etadi. Kompetentlik faqat keng qamrovli baholash va kuzatish paytida aniqlanishi mumkin.[3]

Ushbu masala mohiyatiga oid ko'pgina ilmiy va axborot manbalari talqinidan bizga ma'lumki, kompetensiya - shaxsning muayyan predmet va jarayonlarga xos o'zaro aloqador sifatlari majmuini qamrab olsa, kompetentlik - "ma'lum sohada samarali faoliyat olib borish uchun o'z imkoniyatlari (bilim, ko'nikma, malaka, tajriba, shaxsiy sifatlari)ni amalga oshirish" layoqati deb tushuniladi.

Amaliyotda kuzatilgan ko'pgina tajribalar, tahlillar, qo'llanilgan metodik ishlanmalar va tavsiyalardan quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Amaldagi an'anaviy didaktik ta'minotini modernizatsiyalash sabablarini aniqlash, murakkab va ko'p qirrali yechimini kutayotgan muammolariga xos bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy-texnikaviy o'zgarishlarga muvofiq kompetentli bo'lajak jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarni tayyorlashga bo'lgan ehtiyojning oshishi hamda kompetentli yetuk mutaxassislarni an'anaviy "bilimli" ta'lim konsepsiyasiga asoslangan didaktik ta'minoti asosida tayyorlashga imkoniyat yaratish, sohaga oid ta'lim maqsadi, mazmuni, metodlarini, texnologiyalarini va ta'lim natijalarini baholash tizimlarini qaytadan ko'rib chiqish lozimligini anglatadi.

Ta'lim maqsadi darajasida esa, yuqorida bildirilgan va keltirilgan mulohazalardan kelib chiqib, o'quv-ijodiy reja; mazmuni darajasida - innovatsion-kompetentli o'quv-uslubiy

majmua; axborot – kommunikatsion texnologiya darajasida - kreativ o‘qish tizimi; ta’lim natijalarini shaffof baholash darajasida – kompetentlikning kompleks pedagogik diagnostikasi kabilarni o‘z ichiga olgan modernizatsiyalashgan didaktik ta’minotining tuzilishi va mazmuni boyitishni taqazo etadi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Axmedova M.T. Pedagogik kompetentlik (Uslubiy qo‘llanma) -T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2018. - 80 bet.
2. Maxmudov A.X. Pedagogika fanlari doktori(DSc) dissertatsiyasi avtoreferati. Toshkent – 2017.
3. Tojiboyeva R.G. ACADEMIC RESEARCH IN EDUCATIONAL SCIENCES VOLUME 1 | ISSUE 3 | 2020 ISSN: 2181-1385 Scientific Journal Impact Factor (SJIF) 2020: 4.804